

ret hozzá. Szitnyai szabadon engedi ennek a motívumnak a líráját és az öt testvér végzetes összetartozásának laza keretével fogja be. Rámutat a vérségi kapcsolat hatalmas összetartó erejére, mely a család szétszórt tagjait láthatatlan kapcsolatokkal tartja össze. Sokszor misztikus jelenségekkel is elősegíti a végzetszerűséget, a földöntúli összefüggések hangulatát: halottak jelentkeznek az élőknek, különös hajnalokon szólnak hozzájuk, mint az egyik szegény rokonhoz, ehhez az egyénien pompás, rendkívül mély figurához, és figyelmeztetésekkel terelik össze a család tagjait. A család fogalma magasabb eszménnyé lesz, szinte már szimbolummá, mely az egyetlen látható és örök szövetség az emberek közt. Ezzel a fölfokozással varázslatos levegőt kerekít alakjai és meséje köré. Ezt az erős felvidéki hangulat, a maga méla, lágy színeivel, csöndes hangulatával is hangsúlyozza, aláhúzza az egész koncepció feledhetetlen líraiságát és fölerősíti szubjektív színeit: a végzetszerűség költészete ömlik el az öt testvér és a halálon túl is ható anyai szeretet sorsa fölött.

Az anya halála után mégjobban szétkerülnek egymástól a testvérek, a mese fölkerül Pestre. Ezzel egy időre esik a munka. A nagyobb szabású életarányok megbosszulják magukat: a forró szenvedélyes szerelem olajnyomatként hat, a nagyvárosi csirkefogó irodalmi emlék, a nagyváros, a «körengeteg» levegője légüres tér. Itt kiütözik Szitnyai egyik alapvonása, az írói önmérséklet hiánya. Könnyen nekiereszti képzeletét és túlugrat azon a határon, amelyen belül igazi területe van. Melyik az ő igazi területe? A csendes érzések és szelíd hangulatok, általában a líraibb mondani-valók világa. Itt nincs egy mellékfogása sem. Kitűnően ért mindenhez, amiben finom és észrevétlen elhalás, szétoszlás, megsemmisülés van. És

kitűnően érti a halódó úri középosztály világát, érzéseit is. Alakjai javarészt innen valók és amíg innen valók, addig élnek. Például az *Öt testvér* Bory-családjá: a két idősebbik hivatalnok-testvér jóakarátú egyszerűségével, őszinte vallásosságával és egy messihi álommal az elhagyott otthonról, ahol még együtt volt és együtt élt a család, mindkettőjük egyedüli eleme; az idős vénleány, aki filléres gondok, küzködések és anyja iránt érzett szeretetének viszonzatlanságával mint örök sebbel harcolja végig eseménytelen napjait; aztán a legkisebbik testvér, az epileptikus, akiben egy széthulló társadalmi osztály dekadenciája testesül meg; végül az ötödik, a festő, aki az egész elmondja, nagyvárosi ember és művész, de aki odahaza a családban talál bevallatlanul önmagára. Ahol ezek együtt vannak — temetésen, a gyászmisén, amikor a festő is meggyón — Szitnyai írói munkásságának legszebb pontjai közé tartoznak. Turgenyev tudta ezeket a hangulatokat — akár embereken, akár embersorsokban — ilyen alvajáró ösztönrel életre kelteni.

Az *Öt testvér* Szitnyai egyik legszebb és legharmónikusabb munkája, utolsó regényei után: szerencsés hazatalálás. Th. G.

Zobor Eszter: Ekeronthó Borbála. (Regény Mátyás király korából).

A történelmi regény a közelmúlt esztendőkből valami különleges értéket kapott. Mind több író foglalkozik vele s mind több olvasó keresi. Miért? Vigasztalást, biztatást keres a multban, vagy példaadást, tanúságtételt, esetleg csak menekülést a jelen elől, amelynek gondjait, bajait még képzelte alakokkal kapcsolatban sem akarja a ma regényeiben olvasni? Nem tudjuk, bár úgy lehet, hogy valamennyi oknak s még ezeken kívül is néhánynak, része van abban,

hogy a történelmi regény ilyen megbecsült szerephez jutott napjainkban.

A nagy termelésben természetesen fogyatékos munkák is kerülnek a piacra és ebben nem kis része van a kiadói ambíciónak.

Zobor Eszter könyve: jó könyv, érdekes könyv, különösen ha azt tekintjük, hogy új író első könyve. Egy Mátyás-korabeli nemesleány tragédiáját írja le Ekeronthó Borbála történetében. Minden alakján megérik, hogy abban a korban él és a vén Buda rajza nemcsak korhű, de történelmi levegővel telített is. Mátyás udvarát már sokan leírták, az írónőnek könnyű lett volna régi kliséket fölhasználnia, de ízlése, amely nemesen vezeti végig a regény nehéz problémáján, az ilyen hibáktól is megóvta.

A szép Borbála és Nádpataki kapitány szerelme körül indul el a tragédia, amely láthatatlan szárnyaival maga alá söpör mindenkit, aki Borbálába beleszeret. Korába ágyazottan valósággal az individuál-pszichológia problémája: mint lesz Borbála a «végzet asszonya», aki minden feléje közeledőt a sírba ránt. Az írónő azonban nem a lelki szálakat bogozza ki, hanem az események egymásra következésével érezteti ezt meg az olvasóval. És ezek az események gazdag romantikus és történelmi képekkel váltakozva, fordulatosan és érdekeltően követik egymást. Sikerült írás ez a regény, mert nem közismert hőst választ főalakjául, hanem magánembert, akit talán csak az írói képzelet teremtett meg, de elhíhető erővel, étellel teljesen. És ennek az embernek az életén keresztül válik láthatóvá a történelem, amelyet hibátlan korrajzban tálal élénk.

Külön is meg kell dicsérnünk jól felépített szerkezetét és szép, ízes nyelvéért ennek a regénynek, amelyre a szerző kiadót nem talált.

M. Gy.

Fáradt fiatalok regényei.

Henri Duvernois: Edgar. Franklin-kiadás. — **Vaszary Gábor: Monpti.** Káldor-kiadás.

A romanticizmussal terjedt el az irodalomban a fáradtság. Ezekben az emberekben önfegyelem helyett kapkodás és ötletek voltak, férfias keménység és akaraterő helyett hangulatok és érzések. A lélek nyitott kapuval várta a különböző hatásokat, semmi szilárdság nem volt benne, ami ellenállott volna az alulról feltörő áramlatoknak. A tudatalatti lélek uralkodik a tudatos és logikus értelmén, a szándékok és tervek képviselőjén. Kavargó ösztönök, homályos hangulatok, meghatározhatatlan sejtelmek az értelem férfias rendje helyett.

Ez a magatartás olyan régi, mint a romantika. Megvan Goethe *Werther*-ében, Rousseau-ban, Senancour-ban, Benjamin Constant-ban. A kezdeményező fáradtságába azonban akaratilag elem is vegyült. Csak egyik oka volt ennek a magatartásnak, a romantikus lélek elhatalmasodása az emberekben. Nemcsak azért szabadították fel érzéseiket és hangulataikat, mert fárasztónak érezték az értelem fegyelmező erejét, hanem bámulatba is akarták ejteni olvasóikat, hogy ők mennyire nem gyakorlati emberek, mennyire nem törődnek mással, csak érzelemvilágukkal, mennyire fűtyülnek a valóságra: *épater le bourgeois*.

A maiak azonban már fáradtabbak, semhogy eszükbe jusson még elképesztetni a nyárspolgárt. Ami a régieket újdonsága miatt is vonzotta, abból ma már kiveszett az az erő is, ami minden új dologban megvan s nem maradt más, csak a fáradtság, a lankadság. A régiek még mohón vetették magukat az érzések újonnan felfedezett területére, szomjasan fogadták be a hangulatokat, csak a visszahatásban voltak bágyadtak. A